
DET ETISKA UNDERSKOTTET

CURT NICOLIN

Norman Barry har skrivit boken "FAIR PLAY" – om företagandets moral, vilken givit Curt Nicolin anledning till nedanstående reflektioner.

Det är svårt att värdera moralen hos en viss grupp av människor i ett samhälle. Den hänger ihop.

Företag existerar inte utan kunder, utan anställda, utan politiker etc. Det är moralen hos alla dessa, som på ett eller annat sätt har inflytande på företagets moral. Förutsättningar för en marknadsekonomi – och det är i en sådan Barry's undersökningar rör sig – är en samhällsstruktur med ekonomisk frihet som en avgörande ingrediens. Främmande för marknadsekonomi är monopol, karteller och subventioner. Undantag är situationer, där ett företag genom uppfinningar eller teknologiska landvinningar får en monopolliknande ställning. Det är också riktigt, att

uppfinningar skyddas av patent för att ge skaparen av lösningarna kurage att åta sig den ansträngande utvecklingen fram till färdig marknadsföring.

Filosofen Immanuel Kant säger om friheten; "Vi skall eftersträva en konstitution som uppnår den största möjliga friheten genom att utforma lagarna på ett sådant sätt, att frihet för envar kan samexistera med frihet för alla".

Lagbrott måste beivras

Även om lagarna tillförsäkrar personligt ägande, räcker inte det, om lagbrott inte beivras. Detsamma gäller om fri konkurrens. Den är inte ett faktum, därför att den är inskriven i lagarna utan blir ett faktum, om de som bryter mot dem, bestraffas.

Sverige har i år fått en ny konkurrenslag anpassad till EGs motsvarighet. I

CURT NICOLIN är tekn dr.

anledning härav uttalar generaldirektören i Konkurrensverket Jörgen Holgersson: "Konkurrenslagstiftningens kraftigaste verkan ligger i signalsystemet. Regering och riksdag pekar ut att det är meningen att konkurrenser ska konkurrera med varandra och att det är viktigt att de gör det. Det har inte alltid tillmätts så stor betydelse tidigare." Om icke heller den nya konkurrenslagens efterlevnad skall beivras, tror vår regering då att vår affäretik kommer att bli bättre?

Situationen i Sverige är på denna punkt, att vi har flera offentliga monopol; vi har av staten accepterade monopol, vi har en kartelliserad arbetsmarknad, och dessutom ger staten subventioner, vilket är gift för den fria marknadsekonomin. Detta kvarlämnar en knapp tredjedel av ekonomin i "fri konkurrens", men eftersom det tillhör ovanligheterna, att brott mot den fria konkurrensen inom denna sektor övervakas och överträdelse bestraffas, är det i verkligheten en utomordentligt inskränkt konkurrens, som råder. Effekten av denna begränsade konkurrens är lägre effektivitet och högre priser än i länder med effektiv konkurrens.

Om staten tillförsäkrar människor 100 procents ersättning för sjukfrånvaro, för frånvaro för skötsel av sjukt barn, för frånvaro på grund av arbetsskada etc. och man ytterst sällan bestraffar dem, som utnyttjar denna ersättning utan att

rekvisitet föreligger, leder det givetvis till en skolning av dessa människor, att bedrägeri är lönsamt och föga riskfyllt. Den föreställningen sprider sig då till alla möjliga områden, t ex snatteri och inbrott.

Etiska standarden

Dessa exempel visar att näringslivet är starkt påverkat av den etiska standarden i samhället, vare sig den initialt åstadkoms av bristfälliga insatser från riksdag och regering eller allmän svag etik i samhället. Det är då naturligt att finna en fortsättning som sprider sig in i företagen och bland företagarna. Här gäller samma sak. Lagarnas efterlevnad måste övervakas och överträdelse beivras. När stat och kommun under tio år disponerat över 60 procent av BNP, och nu under krisen över 70 procent, kan ingen påstå att det råder full ekonomisk frihet i landet. När majoriteten av invånarnas prestationer disponeras av stat och kommun, är det en mycket allvarlig inskränkning i den ekonomiska friheten. Detta har fullt foljdriktigt medfört att OECD i medeltal mellan 1965 och 1991 haft en tillväxt som överstigit Sveriges med 26 procent. Att i ett gravt oetiskt samhälle förvänta att högsta etik råder i en sektor, t ex inom affärlivet, är nog en ganska naiv föreställning.

Egoistiska motiv

Som Barry mycket riktigt påpekar, är

det brukligt att framhålla den ledande strategien för privata företag som vinstmaximering, ett uttryck som skulle belysa deras renodlade egoistiska motiv för sin verksamhet. Privata företag är inte till för att berika sina ägare. De är till för att leverera varor och service till samhälle och invånare. Den företagare, som i den processen inte förmår generera ett överskott att betala räntor på lån och kompensation för riskkapital samt skatter, tvingas reducera eller lägga ned sin välsignelsebringande verksamhet. På en marknad, där verkligt fri konkurrens existerar och hålls i helgd av myndigheterna, är vinnaren på marknaden den som gjort den bästa insatsen. Oetisk blir den här processen, om marknadens frihet inte hålls i helgd. Det betyder, att samhällets rättsvårdande myndigheter har ett avgörande inflytande på marknadens etik.

Varierande etisk nivå

Sammanfattningsvis är det min uppfattning, att alla grupper i dagens svenska samhälle brister i god etik, men det är lika sant, att det är gott om individer, som har en mycket hög etik, och det gäller också i alla samhällsgrupper.

Barry framhåller också den vanliga föreställningen, att det är företagen, som förstör den naturliga miljön. Det är populärt att ropa på miljölagstiftning och miljöavgifter för att komma till rätta med dessa problem.

Låt oss då först konstatera, att marknadsekonomierna har klarat miljöfrågorna grundligt överlägset i förhållande till de socialistiska ekonomierna, som uppvisar rena skräckexempel på vanvård. Med den vidgade kunskapen om vikten att vårda miljön med propaganda, med vissa lagstiftningar och vissa skatter, har utvecklingen vänt i positiv riktning. Min uppfattning är, att samarbete mellan myndigheter och näringsliv är avgörande viktigt i sammanhanget. Man hör numera ofta industrin framhålla, att den har de bästa möjligheterna att göra positiva insatser. I en fri marknadsekonomi växer kunskapsmassan mycket snabbt. Vidgade kunskaper ger utomordentliga möjligheter att reducera negativa miljöeffekter, öka produktionen och sänka kostnaderna samtidigt. I själva verket är vi på väg in i ett kunskapsintensivt samhälle i långt större utsträckning än tidigare. Om en hög standard av ekonomisk frihet får bestå, är det min övertygelse, att världen inte ens är i närheten av uttömnda energitillgångar; i själva verket kommer nya lösningar och nya energikällor att utformas med kommande kunskaper. I hela denna process är god etik avgörande viktig. På motsvarande sätt är det med avfall och förgiftning. Det behövs också internationellt samarbete. Ett exempel kan vara Östersjöns förgiftning.

Under de senaste åren har självrisk

införts i ett flertal socialförsäkringar och kommer med största säkerhet att införas även för övriga. Resultatet har också inställt sig i kraftigt minskad frånvaro från arbete. Detta har bidragit till övertalighet i företagen och ökade friställningar. Storleksordningen 150 000 människor, som för två år sedan var registrerade som anställda men frånvarande, återfinns idag som arbetslösa eller motsvarar storleksordningen en tredjedel av den ökning i arbetslöshet, som utmärker krisen i Sverige. Men innebörden är, att socialförsäkringarnas destruktiva effekt på etiken i Sverige är på väg att försvinna.

Försummad Kristendom

Det är angeläget att höja etikens kvalitet i Sverige. God etik förvärfvas vanligen vid livets början. Den som inte före tio års ålder lärt sig vad som är rätt och orätt, har liten chans att göra det senare i livet. God etik vinner terräng genom föredöme, fostran och självdisciplin. Genom kraftigt ökade skilsmässor, ökat antal enföräldersfamiljer, dubbelarbetande föräldrar, har familjens fostran av det växande släktet i god etik allvarligt försvagats. Till detta bidrar även bristande etik hos alltför många föräldrar. Även skolorna torde ha minskat sin insats i detta stycke. Kristendomsundervisning förekommer ju numera under ämnet religion. Tusen år som kristet samhälle

och femhundra år som protestantiskt motiverar inte en extra satsning på kristendomsundervisning! Jag menar givetvis att vi också skall undervisa i andra religioner, men kristendomen borde ändå komma steget före med hänsyn till den ställning den har i det svenska samhället. Kristendomsundervisningen var ett utomordentligt tillfälle för skolorna att befodra elevernas förståelse för etik.

Skolans ansvar viktigt

Skolans engagemen i barnens etiska fostran särskilt under de första skolorna måste markant förstärkas. Det torde vara viktigt att skolans arbete läggs om på ett sådant sätt, att eleverna mera effektivt stimuleras att lära och förstå än att insupa kunskap från en kateder. Den relativt passiva tillvaron i klassrummet under tolv års skolgång kan inte vara det bästa sättet att fostra till personlighet. Skolan måste vidare säkerställa, att alla elever förvärvar förkunskaper för att kunna tillgodogöra sig den därefter följande undervisningen. Det vore både god etik och rationellt från skolans sida. Därmed bleve också samvaron mellan elever och lärare så mycket bättre.

Det talas så mycket om skatter, bidrag, ekonomisk politik, räntor, sparande, m m för lösandet av krisen i Sverige. Det är nog i sig viktigt, men avgörande för ett folks framgång är FRIHET, ETIK OCH KOMPETENS. Sverige är inget undantag.